

Zdalnie, znaczy gorzej?

Tocząca się aktualnie dyskusja na temat zdalnego nauczania generuje wiele argumentów po obu stronach: za i przeciw, wady i zalety. Kto ma rację, która strona gromadzi więcej zwolenników? Oczywiście nie istnieje jedna konkretna odpowiedź na to pytanie. Należy wręcz stwierdzić, że problem: Czy prowadzić zdalną edukację, czy nie? nie ma już w obecnej rzeczywistości racji bytu. Zdalne nauczanie, przynajmniej w wersji hybrydowej jest już elementem praktyki szkolnej. Tematem do rozważenia jest więc nie **czy** uczyć zdalnie, ale **w jakim celu (po co) i jak** to robić.

Lekcja zdalna różni się znacznie od lekcji stacjonarnej, jednak konstruktywne spojrzenie na zdalne nauczanie pozwala dostrzec aspekty, które w swojej naturze jako części procesu dydaktycznego pozostają tak samo ważne, wymagające uwagi nauczyciela, jak w nauczaniu stacjonarnym, na przykład:

1. Planowanie etapów lekcji złożonych ze spójnie połączonych ćwiczeń i zadań, w odpowiednich przedziałach czasowych, angażujących ucznia w zróżnicowane aktywności, zgodnie z założonymi celami.

2. Dobór materiałów dydaktycznych wymagający namysłu nad celowością i sposobem ich wykorzystania, a nie wyłącznie atrakcyjnością czy dostępnością. Wiele szkoleń, pomysłów dotyczących nauczania zdalnego koncentruje się na opisywaniu funkcji i sposobów operowania narzędziami, aplikacjami TIK. Platformy typu Kahoot, które oczywiście mają wiele walorów edukacyjnych, są często wykorzystywane jako cel sam w sobie - „dzisiaj zrobimy Kahoota”. Takie podejście do planowania zdalnych zadań przypomina sytuację, kiedy nauczyciel planujący lekcję stacjonarną zastanawia się, jak wypełnić czas, wykorzystując atrakcyjną kartę pracy, którą akurat ma „pod ręką”.

3. Komunikacja między nauczycielem i uczniami oraz wśród uczniów, możliwość zadawania pytań, udzielania odpowiedzi, wyjaśniania, dzielenia się refleksjami, obserwacjami, w tym skuteczne udzielanie uczniom i otrzymywanie od nich informacji zwrotnej.

Ostatni punkt na liście to podstawowy element skuteczności procesu nauczania/uczenia się. Bez odpowiednich relacji między uczniami i nauczycielem, sprzyjających efektywnej komunikacji, w tym otrzymywaniu i udzielaniu kształtującej informacji zwrotnej, nie jest możliwe efektywne nauczanie. Nie

są one łatwe do wypracowania podczas nauczania stacjonarnego, a jeszcze bardziej wymagające w interakcjach na odległość, w grupach rozproszonych, oddzielonych ekranami. Komunikacja, nawiązywanie relacji w procesie dydaktycznym online, pod wieloma względami powoduje wiele trudności, a nawet jest źródłem frustracji. Uczniowie nie łączą się z nauczycielem, często nie jest jasne, z jakiego powodu: technologia? problemy w domu? lenistwo? łatwa okazja do wirtualnych wagarów? Nienaturalna wydaje się interakcja z innymi poprzez patrzenie w ekran i mówienie do maszyny. W klasie lekcyjnej jesteśmy przyzwyczajeni do komunikacji przebiegającej kanałem werbalnym i niewerbalnym. Każde słowo, gest, grymas mogą być zarejestrowane przez wszystkich/wielu uczestników lekcji jednocześnie i natychmiast obdarzone odpowiednią reakcją.

Natomiast nauczanie zdalne, prowadzone na odległość, z nauczycielem i uczniami rozproszonymi w różnych miejscach, niekiedy też w różnym czasie (nauczanie asynchroniczne), wydaje się nie spełniać żadnych warunków do nawiązania odpowiedniej komunikacji, aby uznać proces uczenia się/nauczania za efektywny. Jednak, spoglądając dokładniej na dobrze zaplanowane lekcje prowadzone online, można dostrzec, że, mimo trudności i ograniczeń, taki system może sprzyjać pewnym procesom dydaktyczno-pedagogicznym. Po obu stronach ekranu komputera znajduje się przecież człowiek, który wykorzystuje już technologię w swoim życiu prywatnym do nawiązywania nawet bardzo bliskich relacji. Niektórym uczniom, np. tym bardziej nieśmiałym, mniej asertywnym, narzędzia online dają możliwość bliższego, bardziej bezpośredniego kontaktu z nauczycielem. Podczas lekcji taki uczeń może nie zabrałby głosu, ale chętnie skorzysta z możliwości napisania swojego zdania na czacie, w elektronicznej wiadomości lub jako spełni się jako uczestnik zadania czy gry online. Dodatkowo, odpowiednio przygotowane lekcje zdalne umożliwiają nauczycielowi zaangażowanie większej liczby uczniów jednocześnie oraz uzyskanie od nich informacji zwrotnej. Hattie i Clarke (2019) podkreślają, że efektywny feedback to taki, który dzieje się w odpowiednim czasie, jest celowy i skierowany na działanie. Uczniowie potrzebują informacji zwrotnej, która jest zindywidualizowana, zrozumiała, w bezpośredni sposób przekazująca wskazówki do

dalszej pracy. Jednocześnie, udzielanie feedbacku nie może zachodzić tylko w jedną stronę - od nauczyciela do ucznia. Sytuacje, podczas których uczeń przekazuje informację zwrotną nauczycielowi, są niezbędne w skutecznym nauczaniu/uczeniu się. Uczniowska informacja zwrotna zawiera informacje o tym, czego uczeń się nauczył, co jest niejasne, trudne, w jaki sposób uczeń myśli o danym temacie do nauki, jakie techniki uczenia się są dla niego/niej najbardziej efektywne, jakie ma wątpliwości.

Nauczanie na odległość prowokuje do wykorzystywania narzędzi elektronicznych usprawniających proces uzyskiwania od uczniów i udzielania im kształtującej informacji zwrotnej, wśród których można zaproponować:

- Mentimeter - slajdy, na które uczniowie mogą reagować w czasie rzeczywistym, np. odpowiadając na pytania, zadając pytania, reagując na zagadnienia, podając rozwiązania, tworząc chmurę wyrazów. Funkcję zbierania bieżącej informacji zwrotnej na temat treści prezentowanych za pomocą slajdów posiada też aplikacja Google Slides. Dodatek Pear Deck umożliwia zaangażowanie uczniów do pracy w jeszcze bardziej aktywny i atrakcyjny sposób.
- Padlet, Lino.it, Wakelet - tablice, na których uczniowie i nauczyciele mogą publikować, gromadzić informacje, pliki, w najróżniejszych formatach - tekst, zdjęcie, nagranie głosowe, film.
- Vocaroo - prosty rejestrator dźwięku, umożliwiający uczniom i nauczycielom szybkie nagranie i udostępnienie wypowiedzi, pytań, komentarzy.
- Word, Google Docs - edytory tekstu, w których można śledzić zmiany, umieszczać komentarze (pisemne i nagrane). Dodatkowo dokumenty Google posiadają funkcję pisania głosowego, gdzie uczeń może napisać wiadomość poprzez jej ustne nagranie, jednocześnie, np. sprawdzając swoje kompetencje fonetyczne w języku obcym.
- Whiteboard.fi - wirtualna biała tablica, z możliwością utworzenia oddzielnej tablicy dla każdego ucznia, dzięki czemu każdy może udzielić własnej odpowiedzi, zgodnie z dobrą praktyką oceniania kształtującego.
- Google Jamboard - biała tablica, z możliwością utworzenia wielu powierzchni do pracy, dzielenia się treściami, refleksjami za pomocą tekstów, rysunków, obrazów, kolorowych karteczek. Narzędzie to przydatne jest też w zdalnej pracy projektowej, samodzielnej lub w grupach.
- Google Forms - narzędzie do tworzenia formularzy, arkuszy ewaluacyjnych, testów, z możliwością udzielenia przez nauczyciela informacji zwrotnej danemu uczniowi w odniesieniu do konkretnego pytania/zadania.
- Kahoot - umożliwia zebranie danych od uczniów,

związanych z ich wiedzą, opiniami, propozycjami, w interaktywnej, atrakcyjnej formie.

- Edpuzzle - narzędzie służące do tworzenia zadań na bazie filmów. Umożliwia dodawanie komentarzy, pytań w dowolnych miejscach filmu oraz śledzenie odpowiedzi ucznia i udzielanie informacji zwrotnej.

Warto dodać, że część niedostatków związanych z brakiem niewerbalnej komunikacji w edukacji zdalnej, zwłaszcza w systemie asynchronicznym, można zniwelować, wykorzystując emotikony, memy, gify, obrazki, zdjęcia, filmiki.

Kontakt z uczniami, zbieranie danych dotyczących aktualnej wiedzy uczniów, ich schematów myślowych, poziomu zrozumienia, wątpliwości, opinii, monitorowanie postępów oraz odpowiednie komunikowanie kształtującej informacji zwrotnej to niezbędne elementy procesu nauczania/uczenia się, bez względu na to, gdzie i kiedy ten proces zachodzi. Nawet w kontekście edukacji zdalnej możliwe jest utrzymanie relacji nauczyciel-uczeń sprzyjającej rozwojowi ucznia, nie tylko w zakresie kompetencji przedmiotowych, ale również tych osobistych, kluczowych, uniwersalnych, takich jak: samodzielność, niezależność, automotywacja. To nie sam fakt prowadzenia zajęć stacjonarnie gwarantuje jakość komunikacji w klasie i, będącą jej rezultatem, jakość nauczania. Nie jest przecież rzadkością zaobserwowanie takiej interakcji w klasie szkolnej:

N: Jaka jest odpowiedź do punktu pierwszego?

U1: A

N: Aniu, masz tę samą odpowiedź?

U2: Tak, mam A.

N: Bardzo dobrze. Kto jeszcze ma A? Prawie wszyscy?

OK. A jaką macie odpowiedź w punkcie 2? Jacek?

U3: B

N: Jesteś pewny? Aniu, a Ty jaką masz odpowiedź?

U2: Nie, ja mam C.

N: Jacku, to jaka jest poprawna odpowiedź: B czy C?

U3: C

N: Bardzo dobrze! Teraz punkt 3 - jaka tu jest odpowiedź?

Nauczyciel i uczniowie znajdują się tu razem w klasie, w miejscu sprzyjającym bezpośredniej interakcji, bogatej komunikacji potencjalnie ułatwiającej rozwój kompetencji uczniów. Zamiast tego, prowadzony jest zamknięty dialog, bez żadnej wartości edukacyjnej. Czego nauczył się Jacek? Czy czas lekcji został dobrze wykorzystany? Wracamy więc do myśli przedstawionej na wstępie - w procesie nauczania ważne jest nieustanne myślenie, **jak** go przeprowadzić, jaki mają **cel** poszczególne aktywności, **po co** zagospodarowujemy czas lekcyjny w taki czy inny sposób. Niezbędna jest tu nauczycielska refleksja, oparta o obserwowanie uczniów i przejawiająca się w jak najbardziej efektywnym doborze lub dosto-

sowaniu, technik, materiałów, narzędzi. Niektóre z tych elektronicznych, z zasady służących głównie pracy zdalnej, może usprawnić edukację stacjonarną. Szybkie podzielenie się odpowiedziami do zadań może być zrealizowane za pomocą komunikatorów, poczty czy platformy elektronicznej, a zaoszczędzony czas można wykorzystać na przećwiczenie problematycznych zagadnień, choćby w formie quizów czy zadań online generujących natychmiastowy feedback dla ucznia, z możliwością rozwinięcia go przez nauczyciela w odniesieniu do poszczególnych uczniów.

Nauczanie innych uczy nauczyciela. Aby efektywnie wykonać swoją pracę, nauczyciel musi pozostać wiecznym uczniem - niezbędne jest, aby nieustannie uczył się, o czym, ze wzmożoną siłą, nie pozwala nam zapomnieć bieżąca sytuacja stawiająca przed nauczycielem nowe wyzwania związane ze zdalną edukacją.

Bibliografia:

Hattie, John and Shirley Clarke. 2019. *Visible Learning: Feedback*. Routledge.